

The Impact of Cognitive Warfare on the Redefinition of Human Security within the Welsh School of Security

Masoud kiya ¹ | Seyed Ali Olfati ² | Behzad Najmeh Zaem

1. PhD Candidate in International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

2. PhD Candidate in Media Management, Faculty of Market and Business, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3. PhD Candidate in Media Management, Faculty of Market and Business, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received in

28 oct 2025

revised form

21 nov 2025

Accepted

07 dec 2025

Published online

19 dec 2025

Keywords:

Human Security;

Welsh School of

Security;

Cognitive

Warfare;

Cognitive

Security;

Abstract

The Welsh School of Security Studies, through its critical approach, has transformed the concept of human security into a central subject of contemporary security discourse. However, the application of *cognitive warfare* as an organized form of intervention in the perceptual and behavioral processes of societies has revealed dimensions of threat that have been largely overlooked in classical interpretations of human security. This study, by revisiting the theoretical foundations of the Welsh School, offers a renewed articulation of human security in which cognitive warfare is regarded not merely as an instance of threat, but as a fundamental component in understanding and redefining the contemporary security environment. Methodologically, the research adopts a qualitative explanatory approach, employing an *abductive* strategy to refine the theoretical conceptualization of human security within the framework of the Welsh School. The findings indicate that, despite its emphasis on the human dimensions of security, the classical framework of the Welsh School faces a conceptual gap in identifying and analyzing threats arising from cognitive warfare. This gap primarily stems from its limited focus on physical and structural threats, and its relative neglect of deeper levels of perceptual and identity engineering among actors. Integrating “cognitive security” and “perceptual threat management” as foundational elements in the redefinition of human security not only addresses this shortcoming but also opens new horizons for advancing critical theorization in security studies. This reconceptualization enhances the Welsh School’s capacity to explain the dynamics of security in the era of advanced technologies and strengthens its policy relevance in responding to complex and hybrid threats.

1. Introduction

The Welsh School of Security, as a leading strand in critical approaches to international security, is grounded in a human-centered perspective whose principal aim is the emancipation of individuals and communities from structural, cultural, and political constraints embedded in power relations. Moving beyond a state-centric orientation, the school broadens the scope of security analysis to encompass social, economic, environmental, and psychological dimensions, positioning human security as the central referent object. Yet, the emergence of *cognitive warfare*—a novel, technologically

Management of Cognitive-Perceptual Threats driven phenomenon designed to intervene in perceptual processes, reshape attitudes and beliefs, and influence both individual and collective decision-making—has revealed dimensions of threat insufficiently addressed in classical accounts of human security. This reality necessitates a redefinition of human security within the Welsh School; a redefinition that incorporates the dual components of cognitive security and the management of cognitive-perceptual threats, thereby enhancing the school’s theoretical and operational capacity to engage with the complex and hybrid threats of the contemporary technological era.

2. Theoretical Framework

The theoretical framework of this study integrates the foundational principles of the Welsh School of Security with two core conceptual components: cognitive security and the management of cognitive-perceptual threats. Cognitive security, in this context, refers to safeguarding the perceptual and cognitive processes of social actors against deliberate informational and semantic interventions, ensuring the preservation of mental autonomy and control over perceptual flows. In contrast, the management of cognitive-perceptual threats functions as a strategic capacity encompassing the identification, monitoring, analysis, and neutralization of mechanisms deployed in cognitive warfare to reshape individual and collective perceptions. In concert, these components address the conceptual lacuna within the classical human security paradigm, enabling it to respond not only to physical and structural threats but also to the deeper, more intricate layers of cognition-focused threats.

3. Methodology

This study employs a qualitative research design underpinned by an abductive reasoning strategy. Abduction facilitates the reinterpretation and refinement of key concepts through iterative interaction between established theoretical premises and emergent empirical realities. Data are drawn from foundational texts of the Welsh School, key works in critical security studies, and specialized literature on cognitive warfare. The analysis applies a conceptual-analytical approach to develop a coherent conceptual-operational framework for integrating cognitive security and the management of cognitive-perceptual threats into the human security paradigm.

4. Findings and Discussion

The findings indicate that, despite its breadth in encompassing human-centered threats, the classical framework of the Welsh School lacks adequate analytical mechanisms for apprehending cognition-focused threats. Cognitive warfare—leveraging advanced technologies, information networks, and perception-engineering techniques—systematically targets mental, identity-based, and decision-making processes, thereby undermining human security across multiple domains. Under such conditions, embedding cognitive security and the management of cognitive-perceptual threats within the Welsh School’s framework not only remedies the conceptual deficit but also enhances its analytical acuity and policy relevance in addressing the evolving security dynamics of the twenty-first century.

5. Conclusion and Suggestions

This study demonstrates that cognitive warfare, with its multilayered and technologically sophisticated nature, poses a profound challenge to the conceptual structure of human security within the Welsh School. While the school emphasizes the human and emancipatory dimensions of security, it remains constrained in its capacity

to address cognitive and perceptual threats. Redefining human security by incorporating cognitive security and the management of cognitive-perceptual threats emerges as a strategic imperative: the former safeguards the autonomy and integrity of cognitive-perceptual processes, whereas the latter provides the tools and procedures necessary to detect, monitor, and neutralize deliberate interventions. This redefinition not only augments the explanatory power of the Welsh School but also enables it to deliver responses more attuned to contemporary security realities, fostering political legitimacy and social cohesion in the face of hybrid threats through the strategic integration of technological instruments with emancipatory discourse.

DOI: https://www.jcwst.ir/article_235710.html

Publisher: IRI Military Command and Staff
University

بررسی تأثیر جنگ شناختی بر بازتعریف امنیت انسانی در چارچوب

مکتب امنیتی ولز

مسعود کیا^۱ | سید علی الفتی^۲ | بهزادنجمه زعیم^۳

۱. دانشجوی دکتری رشته روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
۲. دانشجوی دکتری مدیریت رسانه، دانشکده بازار و کسب و کار، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ایران
۳. دانشجوی دکتری مدیریت رسانه، دانشکده بازار و کسب و کار، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ایران

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۸/۰۶

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۸/۳۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۹/۱۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۹/۲۸

کلیدواژه‌ها:

جنگ شناختی،

امنیت انسانی،

مکتب امنیتی ولز،

امنیت شناختی،

مدیریت تهدیدات

ادارگی

مکتب امنیتی ولز با اتخاذ رویکردی انتقادی، مفهوم امنیت انسانی را به سوژه اصلی مطالعات امنیتی معاصر بدل ساخته است. با این وجود، کاربست جنگ شناختی به عنوان شکلی سازمان یافته از مداخله در فرایندهای ادراکی و رفتاری جوامع، ابعادی از تهدید را آشکار کرده است که در برداشتهای کلاسیک از امنیت انسانی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش حاضر با بازخوانی مبانی مکتب امنیتی ولز، تقریری نوین از امنیت انسانی ارائه می دهد که در آن، جنگ شناختی نه صرفاً یک مصداق تهدید، بلکه مؤلفه‌ای بنیادین در فهم و بازتعریف محیط امنیتی معاصر تلقی می شود. روش تحقیق این پژوهش تبیین کیفی و با کاربست استراتژی ابداکشن در پی تنقیح نظری مفهوم امنیت انسانی در چارچوب مکتب امنیتی ولز است. یافته‌های پژوهش نشان می دهد که چارچوب کلاسیک مکتب امنیتی ولز، علی‌رغم تأکید بر ابعاد انسانی امنیت، در شناسایی و تحلیل تهدیدات ناشی از جنگ شناختی با خلأ مفهومی روبه‌روست. این خلأ عمدتاً ناشی از تمرکز محدود بر تهدیدات فیزیکی و ساختاری و غفلت از سطوح عمیق‌تر در مهندسی فرآیندهای ادراکی و هویتی بازیگران است. ادغام «امنیت شناختی» و «مدیریت تهدیدات ادراکی» به عنوان مؤلفه‌های بنیادی در بازتعریف امنیت انسانی، نه تنها این کاستی را برطرف می کند، بلکه افق‌های تازه‌ای برای توسعه نظریه پردازی انتقادی در حوزه امنیت می گشاید. این بازتعریف، ظرفیت مکتب ولز را برای تبیین پویایی‌های امنیتی عصر فناوری‌های

پیشرفته ارتقا داده و کارآمدی آن را در تجویز سیاست‌گذارانه در برابر تهدیدات ترکیبی و پیچیده ارتقا می‌بخشد.

DOI: https://www.jcwst.ir/article_235710.html

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

مکتب امنیتی ولز^۱ را می توان در ذیل مطالعات انتقادی به امنیت بین الملل قلمداد نمود. این مکتب، رویکردی انسان محور و هنجاری را پی ریزی کرده است که هدف اصلی آن رهایی بخشی^۲ فرد از محدودیت های ساختاری، فرهنگی و سیاسی تحمیلی است (Booth, 2007: 110-112; Booth, 1991: 319). این مکتب با عبور از نگاه سنتی بر امنیت دولت محور، مفهوم «امنیت انسانی»^۳ را به عنوان مرجع و سوژه اصلی مطالعات امنیتی مطرح می کند و دامنه تهدیدات را به حوزه های اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و روانی گسترش می دهد (Paris, 2001: 88-95; Newman, 2010: 78). چنین نگاهی متأثر از نظریه انتقادی مکتب فرانکفورت و رهیافت های رهایی بخش در روابط بین الملل است که امنیت را نه یک وضعیت ایستا، بلکه فرآیندی پویا در تعامل با ساختارهای قدرت و هویت تعریف می کنند (Hampson et al., 2002: 12; Tadjbakhsh & Chenoy, 2007: 15). اصل استوار است: شمولیت در تعریف تهدید، تقدم ارزش های انسانی بر الزامات ژئوپلیتیکی، و ضرورت اصلاح ساختارهای نابرابر قدرت (Paris, 2001: 88-95; Newman, 2010: 78-80). پژوهش های اخیر نشان می دهند که این مکتب توانسته است مفاهیمی همچون عدالت اجتماعی، تاب آوری اجتماعی و مشارکت سیاسی را به طور منسجم وارد دستور کار امنیتی کند (Browning & McDonald, 2013: 236). افزون بر این، مکتب ولز از رهگذر نقد پارادایم های جریان اصلی، نظیر؛ واقع گرایی و نئولیبرالیسم، ظرفیت تحلیل تهدیداتی را دارد که ماهیتی فراملی و چندبعدی دارند (Buzan et al., 1998: 19-24; Newman, 2010: 89). چنین رویکردی سبب می شود امنیت انسانی نه صرفاً پیوستی بر امنیت ملی، بلکه چارچوبی

1 Welsh School of Security Studies

2 Emancipation

3 Human Security

مستقل برای فهم تهدیدات و طرح ریزی سیاست‌ها تلقی گردد (Peoples & Vaughan-Williams, 2010; Browning & McDonald, 2013: 236).

در بستر تحولات پر شتاب فناورانه و پیچیدگی فزاینده محیط امنیتی، جنگ شناختی^۱ به عنوان نوعی از منازعه نوین ظهور کرده که هدف اصلی آن دست کاری و بازآرایی فرآیندهای ادراکی و شناختی افراد و جوامع است (Singer & NATO Innovation Hub, 2021: 4; Brooking, 2018: 86). «جنگ شناختی عبارت است از؛ به کارگیری هماهنگ و هدفمند روش‌ها، فناوری‌ها و عملیات‌های روانی، اطلاعاتی و اجتماعی به منظور تأثیرگذاری، مختل‌سازی یا کنترل فرایندهای ادراک، تفکر، تصمیم‌گیری و رفتار انسان، به گونه‌ای که مزیت راهبردی برای عامل حمله ایجاد شود» (NATO Review, 2021). این پدیده، با بهره‌گیری از شبکه‌های

اجتماعی، سامانه‌های الگوریتمی، فناوری‌های شبیه‌سازی پیشرفته، کلان داده و... به تغییر نحوه اندیشیدن و قضاوت کردن کنشگر اجتماعی می‌پردازد (Claverie & du Cluzel, 2021: 4-8). Rickli & Mantellassi, 2023: 4-8). ۵ مطالعات امنیتی نشان می‌دهند که جنگ شناختی، کنترل و برسازی ادراکات را به یکی از مهم ترین منابع قدرت ملی بدل نموده و فراتر از عملیات روانی کلاسیک، به صورت نظام‌مند با زیرساخت‌های فناورانه و اطلاعاتی تلفیق شده و در پی نفوذ عمیق به بافت معنایی و اجتماعی است (Giordano et al., 2017: 132; Kello, 2020). پژوهش‌های سیاستی اخیر در اتحادیه اروپا و ناتو نشان داده‌اند که این نوع جنگ، اعتماد عمومی، انسجام اجتماعی و فرآیندهای تصمیم‌گیری دموکراتیک را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد (NATO Review, 2021; Helmus et al., 2020). از سوی دیگر؛ فقدان سازوکارهای مفهومی برای ادغام «تهدیدات شناختی»^۲ در امنیت انسانی، موجب می‌شود بسیاری از سیاست‌ها و ابزارهای امنیتی کارآمدی خود را در مواجهه با این تهدید از دست بدهند (Deppe, 2024; Rickli & Mantellassi, 2023).

1 Cognitive Warfare

2 Cognitive Threats

کلاسیک امنیت انسانی، با تمرکز بر ابعاد فیزیکی و اقتصادی، ظرفیت تبیین آسیب‌پذیری شناختی را به‌صورت نظام‌مند ندارند. (Deppe, 2024) از این رو، بازتعریف امنیت انسانی به‌گونه‌ای که تهدیدات شناختی را در سطح مفهومی و عملیاتی در بر گیرد، ضرورتی غیرقابل اجتناب است.

در این چارچوب، پیوند دادن آموزه‌های مکتب امنیتی ولز با واقعیت‌های نوپدید ناشی از جنگ شناختی، مستلزم بازاندیشی در بنیان‌های تحلیلی امنیت انسانی است. اگر در برداشت کلاسیک، رهایی‌بخشی عمدتاً معطوف به رفع تهدیدات عینی و ساختاری بود، در عصر فناوری‌های نوین این رهایی‌بخشی ناگزیر باید به حوزه ذهن و ادراک نیز تسری یابد. در واقع، امنیت شناختی به‌عنوان بعدی نوظهور از امنیت انسانی، بر توانایی افراد و جوامع در حفظ استقلال ادراکی، مقاومت در برابر دست‌کاری‌های اطلاعاتی، و تقویت سواد رسانه‌ای و شناختی استوار است (Bjola & Papadakis, 2020: 645; Rickli & Mantellasi, 2023: 6-9). شناختی نه صرفاً تهدیدی در حاشیه، بلکه بستری است که بسیاری از تهدیدات اجتماعی، سیاسی و حتی زیست‌محیطی می‌توانند در آن تقویت یا بازتولید شوند. این تحول، ضرورت بازتعریف اولویت‌های سیاست‌گذاری امنیت انسانی را دوچندان کرده و ایجاب می‌کند که مکتب ولز، به‌عنوان یکی از چارچوب‌های نظری پیشرو در مطالعات امنیتی معاصر، با افزودن «بعد شناختی» به دکترین خود، ظرفیت تبیینی و کاربردی خود را برای مواجهه با تهدیدات قرن بیست‌ویکم ارتقا دهد.

این پژوهش با هدف تنقیح نظری مفهوم امنیت انسانی، با ابتناء و اتکاء به روش تحقیق کیفی و با اتخاذ رویکرد ابداکشن در پی طرح مفهومی این واقعیت نوپدید در چارچوب مکتب امنیتی ولز است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که محدودیت‌های مفهومی مکتب امنیتی ولز در مواجهه با انگاره جنگ شناختی، ضرورت بازتعریف امنیت انسانی بر مبنای «امنیت شناختی»^۱ و

«مدیریت تهدیدات ادراکی^۱» را آشکار می‌سازد؛ بازتعریفی که بتواند ظرفیت تبیین نظری لازم در مواجهه با تهدیدات نوین در قرن بیست و یکم فراهم کند.

مبانی نظری پژوهش

مکتب امنیتی ولز

مکتب امنیتی ولز که ریشه‌های فکری آن به آثار اولیه کن بوث^۲ و همکارانش بازمی‌گردد، در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ به‌عنوان بخشی از موج انتقادی در مطالعات امنیتی پدیدار شد. (Booth, 1991: 319; Booth, 1997: 94) این مکتب با نقد رویکردهای جریان اصلی، تلاش دارد، مقوله امنیت را از قید تعریف محدود به بقاء دولت برهاند و آن را در خدمت رهایی انسان از تهدیدات چندسطحی قرار دهد (Wyn Jones, 2005: 215–219; Booth & Vale, 1997: 330). در این چارچوب، امنیت نه یک وضعیت ثابت، بلکه فرآیندی اجتماعی و هنجاری تلقی می‌شود که باید با مشارکت بازیگران گوناگون و در ابعادی فراتر از مرزهای ملی محقق گردد. (Vale, 1996: 365–366; Buzan & Hansen, 2009: 2–4)

این مکتب از حیث نظری متأثر از سنت‌های فکری مکتب فرانکفورت، به‌ویژه نظریه انتقادی یورگن هابرماس^۳، و نیز رهیافت‌های رهایی‌بخش در روابط بین‌الملل است که بر توانمندسازی فردی و جمعی و اصلاح ساختارهای ناعادلانه تأکید دارند (Linklater, 1992: 77–98). (Cox, 1981: 128–130) بر مبنای این نگرش، امنیت باید به‌گونه‌ای تعریف شود که همه اشکال تهدید – اعم از نظامی، اقتصادی، زیست‌محیطی و هویتی – را در بر گیرد و هدف نهایی آن ارتقای آزادی‌های اساسی و کرامت انسانی باشد (Buzan et al., 1998: 21; Booth, 2007: 110–112). مکتب امنیتی ولز با به‌کارگیری این مولفه‌های بنیادین، امنیت انسانی را

1 Management of Cognitive-Perceptual Threats

2 Kenneth Booth

3 Jürgen Habermas

نه صرفاً یک انگاره مفهومی، بلکه به عنوان چارچوبی محوری برای فهم تهدیدات معاصر مطرح کرده است. (Browning & McDonald, 2013: 236; Wyn Jones, 2005: 232).

با گذر زمان، مکتب امنیتی ولز کوشید تا با حفظ بنیان‌های هنجاری خود، چارچوب تحلیلی خود را نسبت به تغییرات ساختاری و پویایی‌های نوظهور در عرصه بین‌الملل منطبق سازد. این تطور و تحول مفهومی، از یک سو متأثر از گسترش گفتمان امنیت انسانی در سطوح منطقه‌ای و جهانی بود و از سوی دیگر، ناشی از ضرورت پاسخ‌گویی به تهدیداتی که ماهیت فراملی، چندبعدی و پیوسته و در حال تحول داشت. (Hettne, 2010: 47; Newman, 2010: 78) در این روند، پژوهشگران این مکتب بر لزوم ادغام تحلیل‌های کلان‌ساختاری با بررسی‌های خرد اجتماعی و فرهنگی تأکید کردند تا بتوانند امنیت را به‌مثابه پدیده‌ای درهم‌تنیده از عوامل مادی و معنایی بازتعریف کنند. (Bilgin, 2011: 406; Buzan & Hansen, 2009: 206–210).

یکی از ویژگی‌های مهم این تحول فکری، توجه بیشتر به نقش هویت، فرهنگ و گفتمان در بازتولید، ایجاد یا رفع بحران‌های امنیتی بوده است. به این ترتیب، مفهوم امنیت انسانی در چارچوب مکتب ولز از سطح یک دستور کار هنجاری صرف، به ابزاری تحلیلی برای فهم روابط قدرت، سیاست‌گذاری و کنش جمعی ارتقا یافت (Browning & McDonald, 2013: 292–296). (Buzan & Hansen, 2009: 236) این تغییر رویکرد همچنین منجر به طرح پرسش‌هایی درباره چگونگی عملیاتی‌سازی آرمان‌رهای بخشی در ساختار سیاسی و اجتماعی متنوع شد؛ پرسش‌هایی که پاسخ به آن‌ها، مکتب ولز را به سمت بهره‌گیری از روش‌های میان‌رشته‌ای و ترکیب رویکردهای کیفی و انتقادی سوق داده است. (Aradau et al., 2015: 1–7; Salter & Mutlu, 2013: 3–5).

افزون بر این، تحولات جهانی نظیر افزایش بازیگران غیردولتی، تغییر الگوهای حکمرانی و تعمیق وابستگی متقابل اقتصادی، سبب شد که مکتب ولز بیش از پیش بر ضرورت بازاندیشی در مفاهیم سنتی امنیت تأکید ورزد. این مکتب در واکنش به این تحولات، بر شمولیت در تعریف تهدیدات و توجه به تنوع بازیگران امنیت‌ساز – از نهادهای بین‌المللی تا جامعه مدنی فرو ملی و فراملی – تأکید کند و امنیت انسانی را به عنوان چارچوبی انعطاف‌پذیر و قابلیت‌پذیر در برابر تغییرات

محیطی مطرح سازد. (Buzan et al., 1998: 21; Newman, 2010: 78) در این فرآیند، مکتب امنیتی ولز در مسیر تکامل خود توانست مرز میان تحلیل‌های نظری انتقادی و نیازهای عملی سیاست‌گذاری را هرچه بیشتر کاهش دهد و جایگاهی متمایز در منظومه نظریه‌های امنیت بین‌الملل کسب نماید. (Owen, 2004: 381; Acharya, 2017: 277)

جنگ شناختی

جنگ شناختی در ادبیات امنیتی معاصر به‌عنوان گونه‌ای نوظهور از منازعات اطلاق می‌شود که مستقیماً ظرفیت‌های ادراکی، فرایندهای فکری و الگوهای تصمیم‌گیری انسان را هدف قرار می‌دهد. سازمان پیمان آتلانتیک شمالی^۱ آن را «استفاده هماهنگ و هدفمند از روش‌ها، فناوری‌ها و عملیات‌های اطلاعاتی، روانی و اجتماعی برای تأثیرگذاری، مختل‌سازی یا کنترل ادراک، تفکر، تصمیم‌گیری و رفتار» توصیف می‌کند. (NATO Review, 2021) در تعریفی عملیاتی جنگ شناختی، «کاربستِ هماهنگ روش‌ها و فناوری‌های اطلاعاتی/روانی/اجتماعی برای تأثیرگذاری، اختلال یا کنترل ادراک، تفکر، تصمیم‌گیری و رفتار انسان» تلقی می‌شود (Claverie & du Cluzel, 2022: 2-3). برخی آثار نیز با تمایزگذاری میان «جنگ اطلاعاتی/سایبری» و «جنگ شناختی» تصریح می‌کنند که اولی عمدتاً بر داده‌ها و زیرساخت‌های اطلاعاتی متمرکز است، حال آن‌که دومی «به‌طور مستقیم بر چگونگی پردازش همان داده‌ها در مغز» اثر می‌گذارد و حتی بیرون از منطق سنتی چرخه‌ی صلح/بحران/جنگ جریان می‌یابد؛ در این چارچوب «اعتماد^۲» هدف اصلی و کانونی جنگ شناختی تلقی می‌شود: (NATO Innovation Hub, 2021) (8-5) قوام نظری و مفهومی جنگ شناختی تا حد زیادی مرهون هم‌گرایی علوم اعصاب^۳ و

1 North Atlantic Treaty Organization (NATO)

2 Confidence

3 Neuroscience

علوم شناختی^۱ با فناوری‌های نوین به‌عنوان ابزاری برای مدیریت ادراکات و کنترل روایت برساخته در میدان عمل است. (Claverie & du Cluzel, 2022: 2–5)

مکانیسم‌های عملیاتی در جنگ شناختی بر استخراج داده‌های تعاملی کاربران، شناسایی سوگیری‌های شناختی و طراحی روایت‌های همخوان با باورهای پیشینی استوارند؛ به‌نحوی که «ادراکات^۲» (به‌منزله^۳ فیلتر ورودی اطلاعات)، «باورها^۴» (به‌مثابه چارچوب معنایی نسبتاً پایدار) و «رفتار^۴» (نمود بیرونی تغییر) به‌صورت لایه‌ای هدف‌گذاری می‌شوند. به عبارتی؛ جنگ شناختی با تمرکز بر مکانیسم‌های ادراکی، باورها و نگرش‌ها به‌مثابه تمایلات معرفت‌شناسانه فرد به‌گذاره‌ها و مفاهیم، در پی مدیریت و کنترل روایت برساخته از واقعیت است. از منظر راهبردی، اسناد سیاستی یوروآتلانتیک^۵ هشدار می‌دهند ادغام ابزارهای شناختی با هوش مصنوعی^۶/علوم اعصاب می‌تواند «زیرساخت معنایی^۷» جوامع باز—اعتماد عمومی، انسجام اجتماعی و فرایندهای دموکراتیک—را تضعیف کند و خلأهای حکمرانی حقوقی/اخلاقی درباره‌ی کنش‌های فرامرزی را نمایان می‌سازد. (NATO Innovation Hub, 2021: 6–8) به‌همین اعتبار، پژوهش‌های مفهومی اخیر بر پالایش مرزهای تعریفی جنگ شناختی در نسبت با عملیات روانی/ترکیبی و تدوین راهنماهای عملیاتی قابل‌سنجش تأکید می‌گذارند (NATO Claverie & du Cluzel, 2022: 4–5).

در چارچوب مباحث نظری جنگ شناختی، دو رویکرد محوری قابل تمایز است که هر یک بُعد خاصی از سازوکار این نوع منازعه را روشن می‌سازند. نخست؛ نظریه اختلال شناختی^۸ که بر این

1 Cognitive Science

2 Perceptions

3 Beliefs

4 Behavior

5 Euro-Atlantic Security

6 Artificial Intelligence (AI)

7 Semantic Infrastructure

8 Cognitive Disruption Theory

فرض استوار است که ذهن انسان در پردازش اطلاعات، ارزیابی شواهد و تصمیم‌گیری از مسیرهای قابل پیش‌بینی و در عین حال آسیب‌پذیر تبعیت می‌کند. بر این اساس، جنگ شناختی از طریق اشباع بیش‌ازحد اطلاعات، القای روایت‌های متناقض و تحریک هیجانات شدید، کارکرد عادی شبکه‌های پردازش ذهنی را مختل می‌سازد و موجب کاهش دقت ادراک، تضعیف انسجام شناختی و افزایش پذیرش روایت‌های برساخته می‌شود (Giordano et al., 2020; Claverie & du Cluzel, 2022). نظریه انتظار-ارزش^۱ که ریشه در روان‌شناسی اجتماعی و علوم رفتاری دارد و بیان می‌کند که تصمیم‌گیری و کنش انسان محصول برهم‌کنش میان انتظارات او از پیامدهای یک رفتار و ارزشی است که برای آن پیامدها قائل است. این نظریه توضیح می‌دهد که چگونه می‌توان با دست‌کاری انتظارات (مثلاً بزرگ‌نمایی احتمال وقوع یک تهدید یا موفقیت یک کنش) و بازتعریف ارزش‌ها (مانند تغییر معیارهای اخلاقی یا هویتی)، جهت‌گیری‌های رفتاری و سیاسی گروه‌های هدف را به‌صورت پایدار تغییر داد (Helmus et al., 2020). ترکیب این دو چارچوب نظری، تصویری جامع‌تر از سازوکارهای جنگ شناختی ارائه می‌دهد؛ به‌گونه‌ای که اختلال در کارکردهای ذهنی و بازآرایی نظام انگیزشی و ارزشی، به‌صورت هم‌زمان، بستر شکل‌گیری تغییرات عمیق و بلندمدت در باورها و رفتارها را فراهم می‌سازد.

روش‌شناسی

1 Expectancy-Value Theory

روش تحقیق این پژوهش تبیین کیفی بوده و با اتکاء و ابتناء بر رویکرد ابداعشن^۱ طراحی شده است. انتخاب این رویکرد به دلیل ماهیت پیچیده و چندبُعدی موضوع «جنگ شناختی» و تأثیر آن بر بازتعریف امنیت انسانی در چارچوب مکتب امنیتی ولز صورت گرفته است. پیچیدگی‌های نظری این حوزه و عدم کفایت کامل چارچوب‌های موجود برای تبیین جامع پدیده، ایجاب می‌کند که از رهیافتی استفاده شود که توانایی پیوند میان نظریه و داده‌های تجربی و تولید تبیین‌های نوین را داشته باشد.

رویکرد ابداعشن، که نخستین بار توسط ساندرز^۲ در واکنش به گسست میان نظریه و تجربه در علوم اجتماعی مطرح شد، الگویی ترکیبی از دو شیوه استدلال قیاسی و استقرایی است. هدف این رویکرد، پر کردن خلأهای روش‌شناختی و دستیابی به «بهترین تبیین» برای داده‌های مشاهده‌شده است. در این چارچوب، پژوهشگر می‌کوشد فرضیه‌ها و تبیین‌هایی را بیابد که بیشترین توان توضیح‌دهندگی را نسبت به داده‌های موجود داشته باشند.

کاربرد رویکرد ابداعشن به‌ویژه در پژوهش‌هایی که با پدیده‌های پیچیده اجتماعی سروکار دارند و نظریه‌های موجود قادر به تبیین کامل آن‌ها نیستند، اهمیت ویژه می‌یابد. به‌عنوان نمونه، هنگامی که داده‌های تجربی با پیش‌بینی‌های نظریه‌های رایج همخوانی نداشته باشند، پژوهشگر ناگزیر به جستجوی فرضیه‌های تازه‌ای خواهد بود که بتوانند این شکاف را پر کنند (Johnson & Gray, 2010:85) یکی از کارکردهای اصلی ابداعشن، تنقیح و بازبینی نظریه‌ها است تا نقاط ضعف آن‌ها شناسایی و کارایی تبیینی‌شان ارتقا یابد. در پژوهش‌های علوم انسانی، طرح‌های تحقیق غالباً بر مبنای نظریه‌آزمایی شکل می‌گیرند؛ بدین معنا که پژوهشگر با تکیه بر چارچوب

1 Abduction Approach

2 Saunders

نظری مشخص، مفاهیم، مؤلفه‌ها و فرضیات خود را تعریف و سپس در میدان پژوهش آزمون می‌کند. با این حال، پیچیدگی ذاتی پدیده‌های انسانی، وجود عدم قطعیت‌های فراوان و چالش‌های مربوط به مکانیزم‌های علی^۱، اغلب سبب می‌شود که نظریات موجود قادر به تبیین کامل واقعیت‌های نوپدید نباشند.

پژوهش مبتنی بر روش ابداکشن، همانند رویکرد استقرایی، با مشاهده آغاز می‌شود؛ اما تفاوت اصلی آن در این است که پژوهشگر با پیش‌زمینه‌ای از مفاهیم و دانش نظری وارد عرصه تجربه می‌گردد. در مواردی نیز چارچوب نظری از پیش انتخاب شده در فرایند مشاهده به کار می‌رود. هنگامی که نتایج تجربی با این چارچوب‌ها سازگار نباشد، ضرورت یک فرایند تفسیر خلاقانه - شامل «هماهنگ‌سازی نظریه» یا «ترکیب سیستماتیک» - مطرح می‌شود تا نظریه موجود با داده‌ها تطبیق یافته یا نظریه‌ای جدید برای تبیین پدیده توسعه یابد (Saraee & Pooyafar, 2011: 24).

در این فرآیند، رویکرد ابداکشن با تکیه بر مفروضات و داده‌های موجود آغاز می‌شود، نظریه یا نظریات محوری حوزه مورد مطالعه را تحلیل می‌کند و با به‌کارگیری همزمان استدلال قیاسی و استقرایی، به بازبینی و اصلاح نظریه‌ها پرداخته و مفروضات تازه‌ای را برای پژوهش استخراج می‌کند. به بیان دیگر، استدلال قیاسی^۲ از قوانین کلی به نتایج خاص منتهی می‌شود و نتایج آن از نظر منطقی قطعی است، استدلال استقرایی^۳ از مشاهدات جزئی به تعمیم‌های کلی می‌رسد و

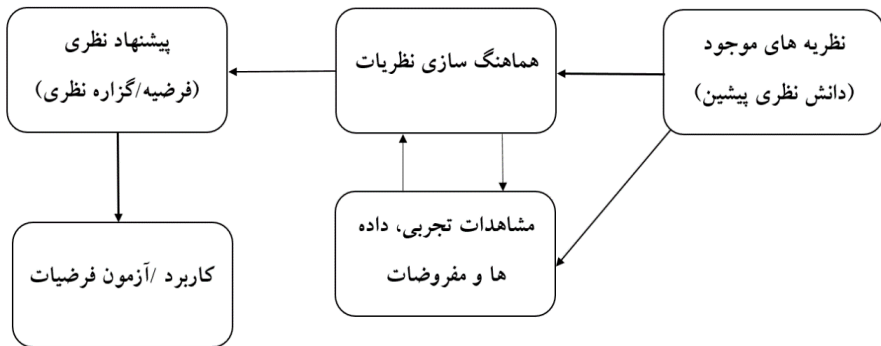
۱ در پژوهش‌های علوم انسانی عمدتاً با ساده‌سازی بیش از حد به دنبال ایجاد رابطه ی علت-معلولی میان متغیرهای تحقیق هستیم. حال آنکه در واقعیت، اولاً با تعدد متغیرها مواجه هستیم و ثانیاً، هرعلتی همزمان میتواند معلول هم باشد و تشخیص این مهم بعضاً کار مشکل و دردسرسازی در تحقیقات نظری در حوزه مسائل اجتماعی می باشد.

2 Deduction

3 Induction

ماهیتی احتمالی دارد، و استدلال ابداکشن از داده‌های خاص به سمت تدوین محتمل‌ترین فرضیه‌ها برای تبیین آن داده‌ها حرکت می‌کند.

در این پژوهش، رویکرد ابداکشن به‌عنوان چارچوب روش شناختی اصلی، بدین شکل به کار گرفته می‌شود که ابتدا داده‌های کیفی مرتبط با ابعاد مختلف جنگ شناختی و پیامدهای نوپدید آن بر امنیت انسانی گردآوری می‌گردد. سپس این داده‌ها با چارچوب مفهومی مکتب امنیتی ولز تطبیق داده شده و در صورت بروز ناهماهنگی یا شکاف تبیینی، فرآیند بازتولید مفروضات و یا تعدیل نظریه صورت خواهد گرفت. این رویکرد امکان می‌دهد که ضمن بهره‌گیری از بنیان‌های نظری موجود، الگوهای تازه‌ای برای فهم و تبیین بازتعریف امنیت انسانی در شرایط جنگ شناختی ارائه

شود.

شیوه کاربست رویکرد ابداکشن - منبع: (Saraee & Pooyafar, 2011: 24)

یافته‌ها و تبیین نتایج پژوهش

شکاف مفهومی در برداشت کلاسیک امنیت انسانی

مکتب امنیتی ولز با عبور از نگاه دولت‌محور به امنیت، مفهوم «امنیت انسانی» را به‌عنوان دال مرکزی گفتمان امنیتی خود معرفی می‌کند و دامنه تهدیدات را به حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و روانی گسترش داده است. این رویکرد، در مقایسه با نظریه‌های جریان اصلی، گامی مهم در شمول‌گرایی و انسان‌محوری مطالعات امنیتی بوده است. با این حال، بررسی دقیق چارچوب مفهومی امنیت انسانی در برداشت کلاسیک ولزی نشان می‌دهد که این رویکرد، با وجود ظرفیت بالای تحلیلی، در شناسایی و تبیین تهدیدات شناختی دچار خلأ بنیادین است.

این خلأ از آنجا ناشی می‌شود که امنیت انسانی در برداشت کلاسیک، عمدتاً بر تهدیدات عینی و ساختاری تمرکز دارد؛ تهدیداتی که آثار ملموس بر معیشت، سلامت، محیط‌زیست یا آزادی‌های فردی دارند. از اینرو، حوزه‌های غیرعینی‌تر همچون؛ مداخله در لایه‌های ادراکی و هویتی، کمتر به‌صورت نظام‌مند وارد تحلیل و بررسی این مکتب گردیده‌اند. حتی در مواردی که به تهدیدات روانی یا اجتماعی اشاره شده است، این پدیده‌ها اغلب به‌عنوان پیامدهای ثانویه ساختارهای نابرابر سیاسی و اقتصادی در نظر گرفته می‌شوند. از سوی دیگر، ادبیات مرتبط با جنگ شناختی نشان می‌دهد که خود این پدیده در مراحل آغازین تکوین مفهومی خود است و تعاریف آن دچار ناهمگونی و ابهام‌اند؛ عاملی که باعث می‌شود ورود آن به چارچوب‌های موجود امنیت انسانی به‌صورت شفاف و عملیاتی دشوار گردد. (Claverie & du Cluzel, 2021: 1-2)

با این وجود، تحولات فناورانه دو دهه اخیر از جمله؛ گسترش پرشتاب شبکه‌های اجتماعی، الگوریتم‌های یادگیری ماشین^۱، کلان‌داده^۲ و فناوری‌های شبیه‌سازی پیشرفته^۳ - شرایطی را ایجاد کرده‌اند که در آن، جنگ شناختی به ابزاری برای بازآرایی نظام‌مند ادراکات تبدیل شده

1 Machine Learning (ML)

2 Big Data

3 Advanced Simulation

است. برخلاف عملیات روانی^۱ کلاسیک که غالباً مقطعی و محدود طرح ریزی می گردید، جنگ شناختی یک فرآیند مستمر و چندلایه است که می تواند شبکه های معنایی، هویت جمعی و حتی معیارهای قضاوت اخلاقی را هدف قرار دهد. نادیده گرفتن این سطح از تهدید با وجود کاستی های مفهومی در تعریف دقیق از جنگ شناختی، موجب کاهش کارآمدی چارچوب های نظری مبتنی بر مکتب ولز در مواجهه با محیط امنیتی نوین می شود. چرا که سایر تهدیدات، در بستر عملیات شناختی، می توانند تشدید یا بازتولید شوند.

بنابراین، شکاف مفهومی موجود یک کاستی جزئی نیست، بلکه محدودیتی ساختاری در مدل تحلیلی مکتب ولز محسوب می گردد. پرکردن این شکاف نظری مستلزم بازاندیشی هنجاری و مفهومی است تا «امنیت شناختی» به عنوان بعدی مستقل و مکمل، در کنار ابعاد فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی امنیت انسانی قرار گیرد. چنین بازتعریفی، ظرفیت مکتب ولز را برای تبیین تهدیدات نوپدید در قرن بیست و یکم ارتقا داده و امکان طراحی راهبردهای پیشگیرانه و تاب آورانه را در برابر جنگ شناختی فراهم خواهد ساخت.

ویژگی ها و مکانیزم های اثرگذاری جنگ شناختی بر امنیت انسانی

از منظر مکانیزم های اثرگذاری، جنگ شناختی در سه سطح عمده عمل می کند: سطح فردی که شامل مهندسی ادراکات شخصی، تحریک هیجانات و شکل دهی عادات فکری است؛ سطح اجتماعی که بر انسجام جمعی، اعتماد عمومی و هویت مشترک تأثیر می گذارد؛ و سطح سیستمی که بر فرآیندهای تصمیم گیری، مشروعیت نهادها و پایداری نظم سیاسی اثرگذار است. این سطوح، در تعامل با یکدیگر، می توانند چرخه ای از بی اعتمادی و قطبی سازی ایجاد کنند که به تضعیف ابعاد اجتماعی و سیاسی امنیت انسانی منجر می شود. ویژگی خطرناک این فرآیند آن است که بسیاری از این تغییرات در «زیرآستانه آگاهی^۲» رخ می دهند و قربانیان غالباً از وقوع آن آگاه

1 Psychological Operations (PSYOP)

2 Subliminal Perception

نیستند؛ عاملی که شناسایی و مقابله را دشوار می‌سازد: (Rickli & Mantellasi, 2023: 3-4).

تأثیرات جنگ شناختی بر امنیت انسانی، اغلب ماهیتی ترکیبی دارند؛ به این معنا که تهدیدات فیزیکی، اقتصادی یا زیست‌محیطی می‌توانند در بستر این جنگ تشدید شوند. برای مثال؛ در بحران‌های اقتصادی، روایت‌های شناختی می‌توانند اعتماد به سیاست‌های حمایتی دولت را تضعیف کرده و موجب بروز ناآرامی‌های اجتماعی شوند. یا در بحران‌های زیست‌محیطی، اطلاعات گمراه‌کننده درباره علل یا پیامدها، مانع شکل‌گیری اجماع برای اقدام جمعی می‌شود. بدین ترتیب، جنگ شناختی نه تنها به‌عنوان یک تهدید مستقل عمل می‌کند، بلکه ظرفیت آن را دارد که سایر تهدیدات را تقویت و بازتولید کند؛ وضعیتی که آسیب‌پذیری چندبعدی امنیت انسانی را به‌شدت افزایش می‌دهد.

می‌توان گفت از منظر مکتب امنیتی ولز، امنیت انسانی تنها شامل بقا یا مصونیت در برابر تهدیدات نیست؛ بلکه توانمندی‌های شناختی، روانی، اجتماعی و سیاسی افراد و جوامع برای حفظ استقلال، اختیار و رفاه نیز بخشی جدایی‌ناپذیر از آن محسوب می‌شوند. در این چارچوب، جنگ شناختی نه تنها تهدیدهای موجود را تشدید می‌کند، بلکه چارچوب مفهومی امنیت انسانی را بازتعریف کرده و ضرورت طراحی سازوکارهای مقابله‌ای چندسطحی و میان‌رشته‌ای را برجسته می‌سازد. بدین ترتیب، تاثیر جنگ شناختی بر بازتعریف امنیت انسانی نیازمند توجه همزمان به سطوح فردی، اجتماعی و سیستمی و تعاملات میان آنهاست، به‌گونه‌ای که سیاست‌گذاران و تحلیلگران امنیتی بتوانند راهبردهای پیشگیرانه و مقابله‌ای مؤثر طراحی کنند.

هماهنگ سازی و بازتعریف امنیت انسانی در پرتو جنگ شناختی

هدف این پژوهش ارائه تقریری نوین از مفهوم امنیت انسانی از رهگذر واکاوی خلأ مفهومی موجود در بنیان‌های تبیینی مکتب امنیتی ولز در عصر کنونی است؛ خلأیی که ریشه در فقدان سازوکارهای تحلیلی کافی برای فهم و تبیین تهدیداتی دارد که در سطوح شکل‌گیری، هدایت و بازآرایی ادراکات عمل می‌کنند. در شرایطی که توزیع قدرت و رقابت‌های امنیتی بیش از پیش

به «عرصه شناخت» معطوف شده است، بی توجهی به این بعد موجب می شود بخش قابل توجهی از دینامیک های تهدید از قلمرو تحلیل نظری این مکتب خارج بماند. در پاسخ به این وضعیت، پژوهش حاضر با پیشنهاد ادغام دو مؤلفه «امنیت شناختی» و «مدیریت تهدیدات ادراکی» در ساختار مفهومی مکتب ولز، می کوشد افق های تحلیلی آن را گسترش داده و بنیان نظری آن را تنقیح کند. این دو مؤلفه نه به عنوان پیوستاری بر چارچوب موجود، بلکه در مقام عناصری درونی و بازتعریف کننده نسبت میان انسان، قدرت و امنیت تلقی می شوند. از این رهگذر، امکان رهگیری و تحلیل مسیرهای علی فراهم می گردد که طی آن ها، مداخلات سازمان یافته در جریان اطلاعات، چارچوب های تفسیری و میانجی گری فناورانه، به طور مستقیم یا غیرمستقیم به بازتولید ناامنی در سایر ابعاد امنیت انسانی منجر می شود.

در چارچوب پیشنهادی، امنیت شناختی به عنوان بعد مکمل امنیت انسانی تعریف می شود؛ بعدی که بر توانایی بازیگران برای حفظ استقلال فکری و مقاومت در برابر مداخلات هدفمند اطلاعاتی و روایی تمرکز دارد. «مدیریت تهدیدات ادراکی» نیز به عنوان حوزه ای عملیاتی معرفی می شود که شامل شناسایی، پیشگیری، مقابله و بازسازی در برابر اثرات چنین مداخلاتی است. این دو مؤلفه از نظر مفهومی با اصول بنیادین مکتب ولز سازگارند: شمول گرایی تهدید، دامنه امنیت انسانی را به عرصه ادراک می گستراند؛ تقدم ارزش های انسانی، حق کنشگران به قضاوت آگاهانه را به عنوان یک ارزش محوری تثبیت می کند؛ و رهایی بخشی، رفع سلطه اطلاعاتی و الگوریتمی را هم سنگ رفع سلطه فیزیکی و ساختاری قرار می دهد.

ادغام این دو مؤلفه در منطق ولزی بر پایه تبیین دقیق مسیرهای علی میان تهدیدات شناختی و پیامدهای امنیت انسانی استوار است. چارچوب پیشنهادی چهار سازوکار کلیدی را شناسایی می کند که هر یک حلقه ای ضروری در این زنجیره علی محسوب می شوند: نخست، مهندسی توجه که با استفاده از داده های رفتاری و طراحی محرک های هیجانی، جریان ورودی اطلاعات به ذهن را کنترل و ظرفیت پردازش انتقادی را محدود می کند؛ دوم، قالب بندی روایی که از طریق

تثبیت چارچوب‌های تفسیری خاص، ادراک خطر، تعریف منافع و سلسله‌مراتب اولویت‌های عمومی را بازآرایی می‌کند؛ سوم، واسطه‌گری الگوریتمی که با توزیع نامتقارن محتوا و ایجاد مسیرهای اطلاعاتی بسته، گرایش به هم‌صدایی و قطبی‌سازی را تشدید می‌کند؛ و چهارم، بازتاب نهادی که این تغییرات ادراکی را در قالب تصمیمات سیاسی، تغییرات حقوقی یا بازآرایی سیاست‌های عمومی تثبیت می‌سازد. این چهار سازوکار، بر اساس شواهد تجربی حوزه جنگ شناختی، در تعامل با یکدیگر می‌توانند تمامی ابعاد امنیت انسانی — از انسجام اجتماعی و سلامت روان تا ثبات سیاسی و عدالت اقتصادی — را تحت تأثیر قرار دهند.

این چارچوب پیشنهادی صرفاً به شناسایی نوع تهدید بسنده نمی‌کند، بلکه نشان می‌دهد چگونه این تهدیدات به پیامدهای امنیتی منجر می‌شوند و در چه نقاطی می‌توان برای پیشگیری یا مداخله، اقدام مؤثر انجام داد. علاوه بر این، تعریف شاخص‌های سنجش‌پذیر برای هر سازوکار — مانند میزان تنوع منبع اطلاعاتی، تغییرات در چارچوب‌های تفسیر، شاخص تمرکز توزیع محتوا و روند اعتماد اجتماعی — امکان پایش مستمر، مقایسه تطبیقی و آزمون تجربی فرضیات را فراهم می‌آورد. بدین ترتیب، امنیت انسانی در چارچوب مکتب امنیتی ولز از یک چارچوب عمدتاً هنجاری به ابزاری تحلیلی-کاربردی ارتقا می‌یابد که قادر است هم در سطح نظری، سازگاری مفهومی خود را حفظ کند و هم در سطح عملی، پاسخگوی پیچیده‌ترین تهدیدات شناختی و ترکیبی قرن بیست‌ویکم باشد.

سطوح و سازوکارهای تهدیدات شناختی در چارچوب پیشنهادی مکتب امنیتی ولز

در چارچوب پیشنهادی حاضر، تهدیدات شناختی در چهار سطح تحلیلی شناسایی و تبیین می‌شوند که از لایه فردی تا ساختارهای نهادی امتداد دارند. در سطح خرد، «مهندسی توجه»^۱ به‌عنوان نخستین حلقه زنجیره عمل می‌کند. در این مرحله، عامل مداخله‌گر با بهره‌گیری از

1 Attention Manipulation

داده‌کاوی رفتاری و تحلیل روان‌شناسانه، محرک‌های هیجانی و شناختی فرد را شناسایی و به‌گونه‌ای هدفمند مدیریت می‌کند که تمرکز او از مسائل بنیادی به موضوعات فرعی یا کنترل‌شده

منحرف شود. نمونه بارز این روند را می‌توان در بهره‌گیری کمپانی Cambridge Analytica

از داده‌های فیسبوک در انتخابات ریاست‌جمهوری ۲۰۱۶ آمریکا مشاهده کرد که از طریق تبلیغات شخصی‌سازی‌شده، ترجیح و اولویت رای دهندگان را از اولویت‌های اقتصادی به مباحث هویتی سوق داد. (Isaak & Hanna, 2018: 57) در حوزه سلامت عمومی نیز، کارزارهای واکسن‌هراسی با توزیع مکرر ویدئوهای کوتاه و عاطفی، توجه گروه‌های مردد را به خطرات ساختگی معطوف و تصمیم آنان را در مسیر مطلوب عامل مداخله‌گر شکل داده‌اند. این سطح نشان می‌دهد که در بستر مکتب امنیتی ولز، صیانت از «استقلال ادراکی»^۱ و ظرفیت قضاوت انتقادی باید به‌عنوان بخشی از امنیت انسانی تلقی شود، زیرا تهدید می‌تواند بدون خشونت فیزیکی و صرفاً از مسیر کنترل توجه محقق گردد.

در سطح میانی، تهدیدات شناختی از طریق «قالب‌بندی روایی»^۲ تقویت و گسترش می‌یابند. در این سازوکار، واقعیت‌ها و رویدادها در چارچوب‌های تفسیری خاصی سازمان‌دهی می‌شوند که معنا و برداشت عمومی را از بنیاد تغییر می‌دهد. به‌عنوان نمونه، در بحران مهاجرت اروپا طی سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶، بخشی از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی مهاجران را نه قربانی جنگ و فقر، بلکه به‌عنوان «تهدید هویتی»^۳ بازنمایی کردند، تغییری که به کاهش حمایت افکار عمومی از سیاست‌های پذیرش و ادغام منجر شد. (Boomgaarden & Vliegthart, 2009) (526) یا در برخی منازعات داخلی، اعتراضات مدنی با برجسب‌هایی همچون «اغتشاش» و «تهدید امنیت ملی» بازتعریف شده‌اند تا مشروعیت اقدامات محدودکننده افزایش یابد. این سطح

1 Perceptual Autonomy

2 Narrative Framing

3 Identity Threat

در چارچوب مکتب امنیتی ولز اهمیت «آزادی در تفسیر واقعیت» و مقاومت در برابر چارچوب‌های تحمیلی را به‌عنوان بخشی از امنیت انسانی برجسته می‌کند.

پیوند بین سطح میانی و کلان عمدتاً از مسیر «واسطه‌گری الگوریتمی»^۱ شکل می‌گیرد. سامانه‌های توصیه‌گر در پلتفرم‌هایی چون یوتیوب و تیک‌تاک، با هدف حداکثرسازی مکانیسم‌های تعاملی، محتواهایی را برجسته می‌کنند که با باورها و ترجیحات پیشین کاربر همخوان است (Beer, 2017: 7). این امر منجر به شکل‌گیری «اتاق‌های پژواک»^۲ و افزایش قطبی‌سازی در جامعه می‌شود. پژوهش‌های تجربی نشان داده‌اند که کاربران پس از مشاهده یک ویدئوی افراط‌گرایانه، با احتمال بیشتری محتوای مشابه پیشنهاد می‌گیرند، فرایندی که می‌تواند مسیر رادیکالیزاسیون را تسهیل نماید (Ribeiro et al., 2020: 4). در حوزه سلامت، کاربران جویای اطلاعات واکسن نیز بیشتر به سمت محتواهای همسو با جست‌وجوی اولیه خود هدایت می‌شوند، حتی اگر این محتواها نادرست یا گمراه‌کننده باشند. این سطح تهدیدات فناورانه را وارد دامنه تحلیل امنیت انسانی می‌کند و نشان می‌دهد که صرف دسترسی به اطلاعات، بدون تضمین تنوع و توازن محتوایی، نمی‌تواند تضمینی‌کننده بهره‌مندی فرد و اجتماع از آزادی‌های اساسی خود باشد.

در سطح کلان، «بازتاب نهادی»^۳ نقطه‌نهایی تثبیت تهدیدات شناختی است. زمانی که تغییرات ادراکی ناشی از سه سطح پیشین در افکار عمومی رسوب کند، می‌تواند به تغییرات پایدار در سیاست‌ها، قوانین و ساختارهای نهادی منجر شود (Pierson, 2000: 251). برای مثال، کارزارهای ضد واکسن در برخی کشورها به کاهش بودجه برنامه‌های ایمن‌سازی و تغییر جهت

1 Algorithmic Mediation

2 Echo Chambers

3 Institutional Reflection

سیاست‌های سلامت عمومی انجامیده است. (Johnson et al., 2020: 2) همچنین، کمپین‌های بازنمایی اقلیت‌ها به‌عنوان تهدید امنیتی، راه را برای تصویب قوانین محدودکننده حقوق مدنی هموار کرده‌اند. در چارچوب مکتب امنیتی ولز، این سطح نشان می‌دهد که تهدیدات شناختی می‌توانند از لایه ذهن فردی عبور کرده و به ناامنی ساختاری و پایدار بدل گردند.

در مجموع، این چهار سازوکار - مهندسی توجه، قالب‌بندی روایی، واسطه‌گری الگوریتمی و بازتاب نهادی - مسیر علی‌کاملی را ترسیم می‌کنند که از مداخله در ادراک فردی آغاز و به تغییرات ساختاری در سیاست و نهادهای اجتماعی ختم می‌شوند. ادغام این مسیر در مکتب امنیتی ولز، دامنه مفهومی امنیت انسانی را به حوزه‌های شناختی گسترش می‌دهد و به آن توانایی تحلیل تهدیدات قرن بیست‌ویکم را می‌بخشد؛ تهدیداتی که عمدتاً در بستر ادراک و معنا شکل می‌گیرند و بدون مواجهه مستقیم با آن‌ها، رهایی‌بخشی به معنای واقعی تحقق نخواهد یافت.

سطح تحلیل	سازوکار	تعریف و سازوکار عملکرد	پیوند با مکتب امنیتی ولز
خرد (فوری)	مهندسی توجه	بهره‌گیری از محرک‌های هیجانی، داده‌کاوی رفتاری و طراحی تعاملی به منظور مدیریت ادراکات و محدودکردن پردازش انتقادی. این سازوکار باعث می‌شود کاربران به‌طور ناآگاهانه در معرض محتوای هدفمند قرار گیرند	این سازوکار نشان می‌دهد که تهدیدات می‌توانند بدون به‌کارگیری ابزارهای فیزیکی، ظرفیت رهایی‌بخشی را در سطح ادراک فرد مختل کنند

این سازوکار نشان می‌دهد که امنیت انسانی نیازمند مقاومت فعال در برابر انحصار معنایی و چارچوب‌های تحمیلی است	بازآرایی و سازمان‌دهی اطلاعات در قالب چارچوب‌های معنایی خاص که برداشت عمومی از رویدادها را جهت‌دهی می‌کند. این فرآیند با گزینش داده‌ها، استعاره‌ها و نمادها، تفسیر مسلط را تثبیت می‌کند	قالب‌بندی روایی	میانی
افزودن بُعد فناورانه به تحلیل امنیت انسانی و تبیین نقش زیرساخت‌های دیجیتال در بازتولید ناامنی شناختی	فرآیند اولویت‌بندی و توزیع محتوای دیجیتال توسط الگوریتم‌های یادگیری ماشین بر اساس علایق و باورهای پیشین کاربر که منجر به اتاق‌های پژواک و قطبی‌سازی می‌شود	واسطه‌گری الگوریتمی	میانی → کلان (فناورانه)
نشان می‌دهد که تهدیدات شناختی می‌توانند از سطح ذهن فردی عبور کرده و به تغییرات ساختاری نهادینه شده در امنیت انسانی منجر شوند	نهادینه‌شدن تغییرات ادراکی در قالب سیاست‌ها، قوانین یا رویه‌های اجرایی که تهدید شناختی را به ساختار پایدار ناامنی تبدیل می‌کند	بازتاب نهادی	کلان (سیاستی و ساختاری)

سازوکار مدیریت تهدید ادراکی و پیوند آن با مکتب امنیتی ولز-ترسیم توسط نگارنده

بحث و نتیجه‌گیری

جنگ شناختی، به‌عنوان یکی از اشکال نوین منازعه در عصر اطلاعات، با بهره‌گیری هم‌زمان از فناوری‌های نوین، عملیات روانی و سازوکارهای مهندسی ادراک، ظرفیت بازتعریف بنیادین امنیت انسانی در چارچوب مکتب امنیتی ولز را ایجاد کرده است. این مکتب، که بر رهایی‌بخشی فرد و جامعه از محدودیت‌های ساختاری، سیاسی و فرهنگی استوار است، در مواجهه با تهدیدات شناختی نیازمند گسترش حوزه مفهومی خود به بُعدی است که تحت عنوان «امنیت شناختی» تعریف می‌شود. امنیت شناختی، در این معنا، بر حفاظت از استقلال ادراکی، تقویت سواد رسانه‌ای و ارتقای توانمندی جوامع در برابر مداخلات هدفمند اطلاعاتی متمرکز است. در این بستر،

«مدیریت تهدیدات ادراکی» به عنوان یک کارویژه راهبردی، نقشی کلیدی در شناسایی، پایش و خنثی سازی سازوکارهای دستکاری شناختی ایفا می کند و بدون ادغام آن در دکترین امنیت انسانی، ظرفیت تبیینی و عملیاتی مکتب امنیتی ولز در برابر این تهدیدات به شدت محدود خواهد بود.

پیامدهای سیاستی این بازتعریف ایجاب می کند که امنیت انسانی نه تنها در سطح مفهومی، بلکه در عرصه سیاست گذاری و طرح ریزی راهبردی، واجد ابعاد شناختی و سازوکارهای مدیریت تهدیدات ادراکی باشد. چنین رویکردی مستلزم توسعه ساختارهای تحلیلی به منظور تشخیص الگوهای مداخله شناختی، تقویت شبکه های رصد و هشدار سریع، و طراحی برنامه های آموزشی و فرهنگی برای ارتقای تاب آوری ادراکی در سطح ملی و فراملی است. هم زمان، ایجاد هم افزایی میان ابزارهای فناورانه و گفتمان های رهایی بخش می تواند توان بازتولید مشروعیت سیاسی و انسجام اجتماعی را ی افزایش دهد.

برای تکمیل این مسیر، ضروری است پژوهش های آتی با رویکردی تجربی و تحلیلی، کارآمدی مدل های ترکیبی امنیت انسانی-شناختی را در بسترهای اجتماعی و سیاسی متفاوت ارزیابی کنند. مطالعه چگونگی تعامل گفتمان های رهایی بخش با سازوکارهای مدیریت تهدیدات ادراکی، و نیز تحلیل نقش بازیگران غیردولتی و شبکه های اجتماعی در این فرآیند، می تواند زمینه ساز ارتقای هم زمان ظرفیت نظری و ابزارهای سیاستی مکتب امنیتی ولز باشد. به این ترتیب، مکتب امنیتی ولز با تکمیل بعد شناختی خود، قادر خواهد بود پاسخی جامع تر و سازگارتر با واقعیت های نوین امنیتی قرن بیست و یکم ارائه دهد.

توصیه های کلیدی برای سیاستگذاران دفاعی

۱. توسعه دکترین ملی جنگ شناختی و ایجاد مرکز فرماندهی ادراکی

در سطح کلان سیاست دفاعی، ضروری است کشور به‌سوی تدوین یک «دکترین ملی جنگ شناختی» حرکت کند که به‌طور جامع تعامل میان قدرت نظامی، اطلاعاتی، فناوریانه و فرهنگی را در یک چارچوب تلفیقی تعریف نماید. این دکترین باید اهداف، سطوح درگیری، ابزارها، حدود اخلاقی و اصول بازدارندگی شناختی را مشخص کند تا از پراکندگی تصمیمات و واکنش‌های غیرمنسجم جلوگیری شود. پیشنهاد می‌شود به موازات آن، یک «مرکز فرماندهی ادراکی»^۱ زیر نظر ستاد کل نیروهای مسلح یا شورای عالی امنیت ملی ایجاد شود که مسئولیت سیاست‌گذاری، رصد تهدیدات، و هدایت عملیات شناختی را برعهده داشته باشد. این مرکز باید دارای سه بخش کلیدی باشد: واحد تحلیل داده‌های شناختی (برای استخراج الگوهای حمله)، واحد عملیات روایتی (برای مدیریت روایت‌های دفاعی و ضدروایتی)، و واحد پیش‌بینی تهدید (مبتنی بر هوش مصنوعی و تحلیل کلان‌داده). چنین ساختاری امکان هم‌افزایی میان نهادهای نظامی، اطلاعاتی، سایبری و فرهنگی را فراهم ساخته و از دوباره‌کاری و واکنش‌های جزیره‌ای جلوگیری می‌کند.

۲. ایجاد سامانه ملی رصد و هشدار زود هنگام شناختی

پیشنهاد می‌شود سامانه‌ای ملی برای رصد، پایش و هشدار زود هنگام تهدیدات شناختی ایجاد گردد که بتواند تغییرات ادراکی و عاطفی در فضای اطلاعاتی را در مراحل اولیه تشخیص دهد. این سامانه باید مبتنی بر ترکیب فناوری‌های هوش مصنوعی، تحلیل احساسات^۲، یادگیری ماشینی و پردازش زبان طبیعی باشد تا الگوهای ناهنجاری در گفتمان عمومی، حملات روایتی سازمان‌یافته، و موج‌های هماهنگ دست‌کاری شناختی را به‌صورت بلادرنگ شناسایی کند. در سطح فنی، این سامانه می‌تواند از معماری چندلایه داده‌ای بهره‌گیرد که شامل: (۱) پایش محیط اطلاعاتی، (۲) شناسایی خودکار تهدیدات ادراکی، (۳) ارزیابی تأثیر اجتماعی، و (۴) صدور هشدار عملیاتی برای نهادهای ذی‌ربط است. خروجی چنین سیستمی، «شاخص ملی تاب‌آوری شناختی» خواهد بود که امکان تصمیم‌سازی مبتنی بر داده برای سیاست‌گذاران فراهم می‌آورد و مانع از غافلگیری در حوزه‌های نرم‌افزار قدرت می‌شود.

۳. طراحی و اجرای نظام بازدارندگی فعال در برابر تهدیدات شناختی

1 Cognitive Command Center

2 sentiment analysis

در مواجهه با جنگ‌های شناختی نوین، لازم است بازدارندگی از چارچوب سنتی نظامی-سایبری به سطح بازدارندگی شناختی ارتقا یابد. این نظام باید شامل سه رکن باشد: قواعد اعلامی، مانند؛ تعیین خطوط قرمز در مداخلات شناختی دشمن، ظرفیت انتساب (توانایی فنی و تحلیلی برای تشخیص منبع حمله)، و سازوکار پاسخ متناسب (در سطوح دیپلماتیک، اطلاعاتی یا فناورانه). برای تحقق بازدارندگی مؤثر، کشور باید توانایی ایجاد «هزینه ادراکی و سیاسی» برای مهاجم را از طریق افشاگری هدفمند، عملیات ضدروایتی، و اقدامات دیپلماتیک هماهنگ در سطح بین‌المللی توسعه دهد. این رویکرد، از بازدارندگی منفعل به بازدارندگی فعال و چندبعدی عبور می‌کند؛ به گونه‌ای که دشمن در ارزیابی سود-زیان مداخله شناختی، با ریسک بالای واکنش متقابل مواجه شود. تحقق چنین سیستمی نیازمند تکوین بانک داده تهدیدات شناختی، چارچوب‌های همکاری بین‌نهادی و استانداردهای عملیاتی مشترک است.

۴. تقویت تاب‌آوری شناختی جامعه از طریق آموزش و ارتباط راهبردی

در سطح راهبردی، پایداری امنیت ملی در برابر جنگ شناختی به میزان تاب‌آوری ذهنی جامعه وابسته است. بدین منظور باید برنامه‌ای ملی برای ارتقای «سواد شناختی و رسانه‌ای» طراحی و اجرا شود که توانایی تفکر انتقادی، تحلیل روایت‌ها، و تشخیص دست‌کاری‌های اطلاعاتی را در میان شهروندان تقویت کند. این برنامه باید در سه محور دنبال شود: (۱) آموزش رسمی از سطح مدارس تا دانشگاه‌ها با محوریت آموزش شناختی و رسانه‌ای؛ (۲) آموزش غیررسمی برای نخبگان، نیروهای مسلح و کارکنان دولتی در قالب دوره‌های تخصصی «دفاع ادراکی»؛ و (۳) اصلاح نظام ارتباطات عمومی به‌نحوی که پیام‌های ملی و امنیتی از کانال‌های معتبر، شفاف و هماهنگ منتقل شوند. از سوی دیگر، لازم است نهادهای رسمی ارتباطی (سخنگویان دولتی، رسانه‌های ملی و مراکز اطلاع‌رسانی بحران) به شیوه ارتباط راهبردی در شرایط عملیات شناختی مجهز شوند تا بتوانند در کوتاه‌ترین زمان، روایت واحد، منسجم و معتبر تولید کنند.

۵. بازنگری در طبقه‌بندی زیرساخت‌های حیاتی و ارتقای امنیت پلتفرم‌های داده‌محور

در شرایط کنونی، باید زیرساخت‌های دیجیتال کشور—از شبکه‌های اجتماعی تا سامانه‌های کلان‌داده، هوش مصنوعی و موتورهای جست‌وجو—به‌عنوان «دارایی‌های حیاتی شناختی» در نظام دفاع ملی بازتعریف شوند. این بازنگری نیازمند تدوین چارچوب حقوقی و فنی جدیدی است که سه محور کلیدی را پوشش دهد: (۱) ممیزی و ارزیابی امنیتی الگوریتم‌ها و سیستم‌های توصیه‌گر برای جلوگیری از دست‌کاری محتوایی؛ (۲) نظارت راهبردی بر جریان داده و متاداده

جهت تشخیص الگوهای نفوذ یا بهره‌برداری شناختی؛ و (۳) الزام پلتفرم‌های داخلی و بین‌المللی به شفافیت الگوریتمی و مسئولیت‌پذیری در قبال تأثیرات شناختی بر کاربران. از منظر سیاستی، این اقدام باید با یک سازوکار حکمرانی داده بین‌بخشی همراه شود که امکان تعامل میان دولت، نهادهای امنیتی و بخش خصوصی را فراهم آورد و هم‌زمان با حفظ حریم خصوصی، کنترل راهبردی بر فضاهاى دیجیتال را تثبیت کند. در عصر جدید، پایداری امنیت ملی مستقیماً با سلامت شناختی و یکپارچگی ادراکی محیط دیجیتال گره خورده است؛ بنابراین، حفاظت از این زیرساخت‌ها، بخشی از خطوط مقدم دفاع ملی محسوب می‌شود.

منابع

Acharya, A. (2017). After liberal hegemony: The advent of a multiplex world order. *Ethics & International Affairs*, 31(3), 271–285.

<https://doi.org/10.1017/S089267941700020X>

Aradau, C., Huysmans, J., Neal, A., & Voelkner, N. (Eds.). (2015). *Critical security methods: New frameworks for analysis*. Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781315881549>

Beer, D. (2017). The social power of algorithms. *Information, Communication & Society*, 20(1), 1–13.

<https://doi.org/10.1080/1369118X.2016.1216147>

Bilgin, P. (2011). The politics of studying securitization? The Copenhagen School in Turkey. *Security Dialogue*, 42(4–5), 399–412.

<https://doi.org/10.1177/0967010611418711>

Bjola, C., & Papadakis, K. (2020). Digital propaganda, counterpublics and the disruption of the public sphere: The Finnish approach to building digital resilience. *Cambridge Review of International Affairs*, 33(5), 639–666.

<https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1704221>

Boomgaarden, H. G., & Vliegenthart, R. (2009). How news content influences anti-immigration attitudes: Germany, 1993–2005. *European Journal of Political Research*, 48(4), 516–542. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.01831.x>

Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313–326. <https://doi.org/10.1017/S0260210500112033>

Booth, K. (1997). Security and self: Reflections of a fallen realist. In K. Krause & M. C. Williams (Eds.), *Critical security studies: Concepts and cases* (pp. 83–119). UCL Press. <https://doi.org/10.4324/9780203501764-5>

Booth, K. (Ed.). (2005). *Critical security studies and world politics*. Lynne Rienner Publishers. <https://doi.org/10.1515/9781685857356>

Booth, K. (2007). *Theory of world security*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511840210>

Booth, K., & Vale, P. (1997). Critical security studies and regional insecurity: The case of Southern Africa. In K. Krause & M. C. Williams (Eds.), *Critical security studies: Concepts and cases* (pp. 329–358). UCL Press.

<https://doi.org/10.4324/9780203501764-14>

Browning, C. S., & McDonald, M. (2013). The future of critical security studies: Ethics and the politics of security. *European Journal of International Relations*, 19(2), 235–255. <https://doi.org/10.1177/1354066111419538>

Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511817762>

Cox, R. W. (1981). Social forces, states and world orders: Beyond international relations theory. *Millennium*, 10(2), 126–155.

<https://doi.org/10.1177/03058298810100020501>

Deppe, C. (2024). Cognitive warfare: A conceptual analysis of the NATO ACT Innovation Hub. *Frontiers in Big Data*, 7, 1452129.

<https://doi.org/10.3389/fdata.2024.1452129>

Helmus, T. C., Bodine-Baron, E., Radin, A., Johnston, P., et al. (2020). *Russian propaganda hits its mark: Experimentally testing the impact of Russian propaganda and counter-propaganda*. RAND Corporation.

<https://doi.org/10.7249/RRA704-3>

Helmus, T. C., Marrone, J. V., Bogart, A., Howarth, A., & Wilder, M. (2020). *Russian propaganda hits its mark: Experimentally testing the impact of Russian propaganda and counter-interventions*. RAND Corporation.

<https://doi.org/10.7249/RRA704-3>

Hettne, B. (2010). Development and security: Origins and future. *Security Dialogue*, 41(1), 31–52.

<https://doi.org/10.1177/0967010609357041>

Isaak, J., & Hanna, M. J. (2018). User data privacy: Facebook, Cambridge Analytica, and privacy protection. *Computer*, 51(8), 56–59.

<https://doi.org/10.1109/MC.2018.3191268>

Johnson, N. F., Velásquez, N., Restrepo, N. J., Leahy, R., Gabriel, N., et al. (2020). The online competition between pro- and anti-vaccination views. *Nature*, 582(7811), 230–233. <https://doi.org/10.1038/s41586-020-2281-1>

Kello, L. (2017). *The virtual weapon and international order*. Yale University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1trkjd1>

- Linklater, A. (1992). The question of the next stage in International Relations theory. *Millennium*, 21(1), 77–98.
<https://doi.org/10.1177/03058298920210010601>
- Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, 36(S1), 77–94.
<https://doi.org/10.1017/S0260210509990519>
- Owen, T. (2004). Human security—Conflict, critique and consensus: Colloquium remarks and a proposal for a threshold-based definition. *Security Dialogue*, 35(3), 373–387.
<https://doi.org/10.1177/0967010604049521>
- Paris, R. (2001). Human security: Paradigm shift or hot air? *International Security*, 26(2), 87–102.
<https://doi.org/10.1162/016228801753191141>
- Peoples, C., & Vaughan-Williams, N. (2010). *Critical security studies: An introduction*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203847473>
- Pierson, P. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American Political Science Review*, 94(2), 251–267.
<https://doi.org/10.2307/2586011>
- Ribeiro, M. H., Ottoni, R., West, R., Almeida, V. A. F., & Meira, W., Jr. (2020). Auditing radicalization pathways on YouTube. In *Proceedings of the 2020 Conference on Fairness, Accountability, and Transparency* (pp. 131–141). Association for Computing Machinery.
<https://doi.org/10.1145/3351095.3372879>
- Salter, M. B., & Mutlu, C. E. (Eds.). (2013). *Research methods in critical security studies: An introduction*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203107119>
- Tadjbakhsh, S., & Chenoy, A. M. (2007). *Human security: Concepts and implications*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203891643>

Vale, P. (1996). Regional security in Southern Africa. *Alternatives*, 21(3), 363–391. <https://doi.org/10.1177/030437549602100305>